

Nuorisovaltuuston lausunto mielenterveys- ja päihdepalveluiden (R5) palvelujärjestelmän uudistuksesta**Yleistä uudistusprosessista**

Pohjois-Savon hyvinvointialueen aluehallitus on kokouksessaan 19.1.2026 (§11) päättänyt lähettää lausuntopyynnön koskien mielenterveys- ja päihdepalveluiden palvelujärjestelmän (R5) uudistamista. Nuorisovaltuusto kiittää mahdollisuudesta lausua tähän uudistuskokonaisuuteen.

Alkuun on todettava, että aikataulu tämän käsittelyyn ja osallistamiseen on valitettavan tiukka. Olisimme toivoneet, että tästä kokonaisuudesta olisi voitu käydä oma esittely nuorisovaltuuston kokouksessa kuten aiempien kokonaisuuksien osalta – nyt nuorisovaltuusto joutui maanantaina tullutta pyyntöä käsittelemään aikataulusyistä jo saman viikon keskiviikkona ylimääräisenä asiana ilman esittelyä. Näin nopea aikataulu heikentää nuorten mahdollisuuksia vaikuttaa. Toki lautakunnille, jaostoille ja vaikuttamistoimielimille järjestettiin oma Teams-info, mutta koemme ettei etäyhteydellä pidettävä info ole aitoa kuulemista ja osallistamista ja infon ajankohta ei myöskään ollut sopiva valtaosalle nuorista johtuen kellonajasta.

Uskon, että valmistelijat olisivat saaneet paljon enemmän irti, kun uudistusta olisi esitelty livenä koko nuorisovaltuustolle. Kiitos kuitenkin valmistelijoille siitä, että moni eri kohderyhmä otettiin huomioon infotilaisuuksien organisoinnissa.

Kokonaisuudessaan uudistuksen valmistelussa heräsi muutamia kehitysehdotuksia ja puutteita. Virkahenkilölle ja päättäjälle 83 dian esitys uudistuksesta voi olla luettavissa, mutta olisiko tässäkin uudistuksessa voitu tehdä lyhyempi ja tiiviimpi versio julkiseksi palvelemaan kaikkia asukkaita kuten aikaisemmissa uudistuksissa?

Nuorisovaltuusto haluaa korostaa, että uudistuksen laajuus tekee luettavuudesta ja ymmärrettävyydestä haasteellista ja näin ollen rajoittaa mielipiteiden antamista uudistuksesta. Lisäksi läpi valmisteluesityksen monesta asiasta puuttui konkretia, ajatukset ovat hyviä, mutta sinne olisi kaivattu tietoa, miten tämä aiotaan toteuttaa käytännössä.

Kokemusasiantuntijoiden käyttö – tai niiden puute

Valmisteluun liittyvissä nuorisovaltuuston keskusteluissa nousi usein esille kokemusasiantuntijat ja heidän kuuntelemisensa – tai tässä tapauksessa ehkä kuuntelemattomuus. Palveluista ja niiden toimivuudesta tietävät paremmin ne, jotka ovat parhaillaan palveluiden parissa tai ovat viime aikoina olleet. Kokemusasiantuntijoiden osallistaminen olisi hyvin tärkeää tällaisen uudistuksen aikana jo valmisteluvaiheessa, ei vasta osallistamisvaiheessa. Kritisoiimme sitä, että tavoittaako tehty asiakas- ja sidosryhmäkysely niitä, jotka ovat juuri oikeaa kohderyhmää vastaamaan, eli palveluiden käyttäjiä. Sosiaalinen media ei ole paras ja toimivin tapa siihen, toivottavasti viestiä kyselystä ja uudistuksesta on viety eri hoitotahoihin ja toimipaikkoihin ja keskusteltu asiakkaiden kanssa aiheesta.

Digitaaliset palvelut ja resurssointi

Kaikkia palvelujärjestelmän uudistuksia tehdessä on nostettu isona kehitysalueena ja painopisteenä digitaaliset palvelut. Nuorisovaltuusto haluaa korostaa erityisesti nuorten tarvetta kasvokkaisele tapaamiselle. Nuoret odottavat pääsääntöisesti mieluummin kasvokkaiseen tapaamiseen kuin etäkontaktiin. Onneksi tämä asia on ainakin infotilaisuuksien perusteella tiedostettu valmistelijoiden toimesta, ja uudistusta valmistellessa tuo huomio on pidetty mielessä. Se ei kuitenkaan konkreettisesti näy valmisteluesityksessä, vaikka valmistelijat toivat sen puheissaan esille.

Lastensuojelussa kuorma ei ole helpottanut kun perhekeskustoiminta ei ole vielä saavuttanut toivottua tulosta lastensuojelun tarpeen vähenemisestä. Perhekeskuksiin on kuitenkin tärkeää panostaa edelleen jatkossa, ennaltaehkäisy on avainasemassa ja jokaisen tapauksen hoitaminen jo perhekeskustasolla säästää kustannuksia. Samassa yhteydessä mainitaan kuitenkin, että lasten, nuorten ja perheiden sosiaalihuollon resurssointi on jäänyt rajalliseksi. Tämä on nuorisovaltuuston mielestä huolestuttavaa. Samalla herää kysymys, miksi nämä ovat jääneet rajallisiksi? Tämä on yksi esimerkki aikaisemmasta maininnasta konkretian puuttumisesta.

Toinen esimerkki samasta maininnasta on kommentti liittyen tutkimukseen mielenterveys- ja päihdepalveluissa, jossa kerrotaan että ”Tutkimustoiminta on vähentynyt erikoislääkäripulan myötä”. Miksi

Nuorisovaltuusto

13.2.2026

meillä on pulaa erikoislääkäreistä tutkimustoiminnassa ja mitä toimia hyvinvointialue tekee tutkimustoiminnan edes auttamiseksi jatkossa?

Valtakunnallisesti Pohjois-Savo on mielenterveyttä mittaavissa tilastoissa heikoin, ellei heikoimpia maakuntia. Nuorisovaltuusto haluaa painottaa, että näiden asioiden eteen tehtävää työtä tulee tehdä enemmän ja etsiä yhteisiä mahdollisuuksia toimia kuntien kanssa, jotta tilanne paranee kaikilla indekseillä. Erityisesti hyvinvointialueen keskiarvoa ylempänä olevien kuntien alueella, kuten Kaavi, Tuusniemi, Rautavaara ja Pielavesi, on tuotettava edelleen lähipalveluita ja lisättävä liikkuvia palveluja mahdollisuuksien mukaan. Luvut ovat vuosilta 2022–23, toivottavasti nämä luvut ovat alentuneet noiden vuosien tuloksista.

Lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelut (LANU)

Pysäyttäviä on myös lukemat kevään 2025 osalta lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluissa (LANU) hoitoon pääsyssä ja hoitotakuun toteuttamisessa. Onneksi hyvinvointialue vältti Valviran asettaman uhkasakon lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden hoitoon pääsyn osalta, mutta saavutetussa tilanteessa tulee pitäytyä ja pyrkiä parantamaan tilannetta entisestään. Erityisesti Kuopion työryhmien asiakkaiden odotusmäärät: lasten osalta 250 vuorokautta ja nuorten osalta 230 vuorokautta on kohtuuton. Nuorisovaltuusto haluaa kyseenalaistaa, kuinka palvelun on annettu ajautua tällaiseen tilanteeseen? Miksi henkilöstön resurssointiin ja työn veto- ja pitovoimaan ei ole panostettu? Voiko olla kyse siitä, että asiakkaita ei ole ohjattu oikean palvelun pariin?

Keskusteluissa tuli esille, että kun joidenkin lasten ja nuorten osalta universaalit palvelut eivät enää riitä eikä esimerkiksi kuraattorilla ole enää resursseja jatkaa kontaktia, niin asiakas ohjataan LANU-palveluiden piiriin, jossa voidaan todeta, ettei LANU ole oikea paikka hänelle ja näin hän ajautuu taas universaalien palveluiden varaan, jossa ei todellisuudessa ole enää mahdollisuutta auttaa häntä tai pahimmillaan tilanteeseen, ettei apua ole ollenkaan saatavilla. Toivottavasti tällaisiin, ns. oravanpyörätilanteisiin ja pompotteluun kiinnitetään edelleen huomiota. Nuorisovaltuuston ensimmäisellä toimintakaudella (2023-25) nuorille teetetty kysely toi esille tämän ilmiön laajuuden, ja tilanne ei ilmeisesti ole muuttunut miksiäkään.

Kunta- ja järjestöyhteistyö ja Päihdepalvelusäätiö

Katsomme tärkeäksi, että kuntien ja järjestöjen kanssa tehtävää yhteistyö olisi sujuvaa, joustavaa ja mutkatonta. Haluamme korostaa järjestöjen asiantuntijuuden arvostamisen ja paikallisen tuntemuksen tärkeyttä. Katsomme arveluttavaksi ilmaisen työn teettämisen järjestöjen ja julkisyhteisöjen ammattilaisilla, joilla usein on parempi käytännön tietämys alueen tilanteesta. Hyvinvointialueen organisoimissa päihdeasiantuntijaverkostoissa olisi tärkeää olla myös järjestöjen edustusta sekä kokemusasiantuntijoita virkahenkilöiden lisäksi.

Nuorisovaltuusto katsoo, että Päihdepalvelusäätiön ostopalvelusopimuksen päättymisessä on sekä hyviä että huonoja puolia. Hyvänä asiana katsotaan Kuopio-keskeisyyden purkamista ja jakamalla palveluita ja osaamista kolmeen suurimpaan keskukseen. Toisaalta olemme huolissamme henkilöstön saatavuudesta uusiin päihdeosastoihin sekä palvelujen saavutettavuudesta. Säätiön tiloihin on asiakkaan huomattavasti helpompi mennä verrattuna sairaalarakennukseen. Julkinen ja klininen tila voi lisätä avun tarvitsijassa epämiellyttäviä mielenyhtymiä sairaudesta ja nostaa kynnystä palveluihin hakeutumiseen kuin anonymimmässä ympäristössä. Ostopalvelun poistamisessa on myös riski, ettei asiakkaita ole vastassa kokeneita ammattilaisia eikä osaaminen ole oikein suunnattua kuten Päihdepalvelusäätiöllä, vaan yritetään kouluttaa omia ammattilaisia kohtaamaan esim. mielenterveysongelmaisia tai mahdollisesti moniongelmaisia potilaita.

Haluamme myös nostaa huomioitavaksi uudistuksessa asiakkaan näkökulman niin, että asiakas saisi palvelua alkuperäisestä ongelmasta huolimatta ja samasta toimipisteestä, esimerkiksi ettei päihdeongelma sulje pääsymahdollisuutta mielenterveyspalveluihin.

Liikkuvat palvelut

Nuorisovaltuuston mielestä liikkuvia mielenterveys- ja päihdepalveluita on saatava myös virka-ajan ulkopuolella. Huolet ja murheet eivät katso virka-aikaa, kun ihminen miettii hankalia asioita yleensä viimeisenä asiana ennen nukkumaanmenoa.

Liikkuvissa palveluissa halutaan ohjata asiakas jatkossa suoraan mielenterveyspalveluissa akuuttitiimille ensihoidon sijasta, jos asiakas

Nuorisovaltuusto

13.2.2026

soittaa hätänumeroon. Onko tällaisesta toiminnasta olemassa jotain konkreettista näyttöä muilta alueilta, ja mahdollistaako tämä käytännössä nopeamman hoitoon pääsyn ja/tai avun saamisen? Toivottavasti akuuteissa tilanteissa kotikäynnit ovat mahdollisia ympäri Pohjois-Savoa, ei pelkästään isojen keskuksien lähellä.

Nuorisovaltuusto katsoo, että liikkuvat palvelut ovat oiva lisä esimerkiksi osastolta kotiutuessa, tiiviinä tukena vielä kotiin palatessa osastojakson jälkeen.